

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY

STARE MIASTO

NA LATA 2016 - 2019

STARE MIASTO 2016

SPIS TREŚCI

	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	4
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	6
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	7
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	8
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	13
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury.....	13
5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020.....	13
5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.....	14
5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	14
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	15
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego	15
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	17
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	21
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	21
6.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	21
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	23
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	24
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	26
6.5. Zabytki archeologiczne.....	26
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	27
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	27
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	29
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	34

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	36
7.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	36
7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	38
7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	41
8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	43
9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	48
10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	50
10.1. Gminna ewidencja zabytków.....	50
10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	51
10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	51
10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	52
10.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami.....	55
11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	56
12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	57
13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	58

Wstęp

Podstawowym założeniem *Programu opieki nad zabytkami dla gminy Stare Miasto na lata 2016-2019* jest ukierunkowanie działań lokalnego samorządu na poprawę stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego. W ostatnich latach, dla realizacji tego założenia, coraz większy nacisk kładzie się na aktywizację lokalnych środowisk samorządowych. W ramach budowy nowoczesnego oblicza społeczeństwa, dostrzega się potrzebę pogłębiania świadomości społeczeństwa w oparciu o fundamenty miejscowych tradycji kulturowych. Lokalna tradycja jest szczególnie cennym dziedzictwem kulturowym, składa się ze splotu wydarzeń (kontekst dziejowy, historie poszczególnych ludzi, grup społecznych), zachowanych pamiątek (zabytki architektury i budownictwa, zabytki ruchome, zabytki archeologiczne). Miejscowa historia zaś, najczęściej dotycząca poszczególnych rodzin czy niewielkich grup społecznych, przenosi się na dzieje regionu. Opieka nad dziedzictwem kulturowym powinna zatem leżeć u podstaw budowania nowoczesnego społeczeństwa, świadomego swojej przeszłości, która w oczywisty sposób pomaga definiować tożsamość kulturową jako wartościowy składnik struktury współczesnej cywilizacji.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Stare Miasto jest gminą wiejską, położoną we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w powiecie konińskim. Miejscowość Stare Miasto, siedziba władz samorządowych, ulokowana nad rzeką Pową, przy drodze krajowej nr 25, oddalona jest ok. 100 km od stolicy województwa, Poznania i ok. 6 km na południowy zachód od Konina. W latach 1975–1998 gmina położona była w województwie konińskim.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar 98 km², co stanowi 6,2 % powierzchni powiatu konińskiego. Użytki rolne zajmują 77 % powierzchni gminy, a 14,3 % tereny leśne - wskaźnik lesistości jest poniżej średniej wskaźnika dla powiatu, który wynosi 16,2. Gmina spełnia funkcje rolniczo-przemysłowe. Północno – zachodnia część gminy leży w obrębie europejskiej sieci obszarów chronionych *NATURA 2000* - mający znaczenie dla Wspólnoty specjalny obszar ochrony *Ostoja Nadwarciańska PLH300009*.

Gmina zamieszkiwana jest przez 11716 mieszkańców (dane GUS za 2014 r.) Gęstość zaludnienia wynosi 120 M/km². Największym ośrodkiem osadnictwa jest stolica gminy, Stare Miasto, zamieszkiwana przez ok. 3000 mieszkańców, najmniejszym zaś Niklas – tylko 7 osób. Na strukturę osadniczą

składa się 16 sołectw: Barczyglów, Bicz, Główwiew, Janowice, Karsy, Kazimierów, Krągola, Krągola Pierwsza, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Modła Królewska, Rumin, Stare Miasto, Trójka, Żdżary, Żychlin, obejmujących 23 miejscowości.

Gmina sąsiaduje:

- -od strony północnej z gminą Golina,
- od północnego-zachodu z miastem Konin,
- od zachodu z gminą Rzgów,
- od południowego - zachodu z gminą Rychwał,
- od południowego - wschodu z gminą Tuliszków,
- od wschodu z gminą Krzymów.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg gminnych o łącznej długości ok. 87 km i dróg powiatowych o długości ok. 33 km. Przez tereny gminy wiodą też dwie drogi krajowe: DK nr 25 relacji Ostrów Wlkp. - Konin – Toruń oraz DK nr 72 relacji Konin – Turek – Łódź, a także odcinek autostrady A-2, z węzłami „Modła” i „Żdżary”. Ponadto w niezbyt dużej odległości od północnej granicy przebiega międzynarodowa trasa kolejowa E-20 relacji Berlin – Warszawa – Moskwa.

Według regionalizacji geograficznej Jerzego Kondrackiego obszar gminy leży w granicach makroregionu Nizina Południowopolska, w obrębie mezoregionów: Dolina Konińska, Równina Rychwalska, Pagórki Złotogórskie. Ukształtowanie powierzchni gminy jest dość zróżnicowane, wykształcone w okresie zlodowacenia środkowopolskiego i bałtyckiego. Deniwelacje pomiędzy głównymi jednostkami morfologicznymi sięgają 76 m - różnica wysokości pomiędzy najniższym położonym punktem gminy ok. 79 m n.p.m. w dolinie Warty, a najwyższym 155 m n.p.m. we wschodniej części gminy. W północnej części gminy wyróżnia się dolina rzeki Warty, przepływającej ze wschodu na zachód dnem Pradoliny Warszawsko – Berlińskiej, z występującymi tutaj licznie wałami wydmy, porośniętymi głównie lasami. Największe skupisko wydmy stwierdzono na zachód od drogi Stare Miasto – Rychwał. Lewobrzeżnym dopływem Warty na terenie gminy jest rzeka Powa, w dolinie której utworzono zbiornik retencyjny.

Na terenie gminy znajdują się udokumentowane stanowiska surowców naturalnych. Są to złoża węgla brunatnego, zalegające w złożu „Rumin”, które nie jest przewidywane do eksploatacji oraz mały fragment złoża „PIASKI”, które zalega na pograniczu gmin Stare Miasto, Rychwał i Rzgów. Ponadto występują złoża piasków kwarcowych formierskich „Rumin”, których niewielka część zalega

na terenie ościennej gminy Rzgów.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z epoki kamienia - mezolitu. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła w okresie wczesnego średniowiecza i w okresie nowożytnym. Stare Miasto założono w połowie XII w. Powstało jako osada targowa, położona na skrzyżowaniu szlaków międzynarodowych, wchodząc w skład przedlokacyjnej konińskiej aglomeracji osadniczej. Osada straciła funkcje handlowe już pod koniec XIII w. W następnym stuleciu wieś wraz z istniejącym w niej folwarkiem były własnością królewską w starostwie konińskim. Obecne miano wsi pojawia się w źródłach pisanych po raz pierwszy w 1359 r., gdy istniało już miasto lokacyjne Konin, dla odróżnienia obu osad. Gmina Stare Miasto istnieje zaś od około 1864 roku. Akta parafialne wzmiankują, iż przed rokiem 1864 istniały samoistne gminy we wsiach: Stare Miasto, Żychlin i Krągola. Po II rozbiórce Polski wspomniane tereny dostały się pod panowanie pruskie, natomiast w 1815 r. znalazły się pod zaborem rosyjskim i administracyjnie należały do guberni kaliskiej, a zamieszkiwane były przez społeczności polską i niemiecką. W czasie I wojny światowej tereny te znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec. Podczas II wojny światowej wcielono je do Okręgu Rzeszy „Kraj Warty”. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej w 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, obrzędy, muzyka ludowa, postaci i zdarzenia historyczne - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Stare Miasto na lata 2016-2019* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań

- strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
  - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
  - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
  - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
  - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
  - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz

- miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
  - d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22, ust. 4),
  - e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32, ust.1, pkt 3 i ust. 2),
  - f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33, ust. 1 i 2),
  - g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71, ust. 1 i 2)
  - h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
  - i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87, ust.1).
  - j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu

polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami

architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515)

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc

bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r., poz. 199)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015, poz. 1651)

Zgodnie z art. 83 a, ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 782)

Ustawa określa (w art. 13), iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych). W myśl art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej

w użytkowanie wieczyste jest nieruchomości wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2016 r., poz. 290)

Art. 5 ust. 1, pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004-2013 wraz z uzupełnieniem na lata 2004-2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21.09.2004 r.)

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. Wśród kierunków działań wymieniono kompleksową rewaloryzację obiektów zabytkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, promocję potencjału kulturowego regionów.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

5.1.2. Strategia rozwoju kraju 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25.09.2012 r.)

Strategia rozwoju kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, zakłada poprawę dostępu do wiedzy o dziedzictwie kulturowym, a w efekcie wzrost świadomości społecznej w związku z postulowanym upowszechnieniem wykorzystania technologii cyfrowych. Wprowadzeniu odpowiednich standardów świadczenia usług publicznych oraz zwiększeniu ich dostępności służyć będzie szersze i bardziej kompleksowe wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych oraz rozwój niezbędnej do tego infrastruktury, w tym usług kulturalnych (digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego).

Działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego są również ważnym czynnikiem rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast, wpływają na budowanie silnej pozycji ośrodków miejskich.

5.1.3. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 (przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.)

Głównym celem *Strategii rozwoju kapitału społecznego* jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Głównemu celowi przyporządkowano cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnieść można do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

W *Strategii* podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

5.1.4. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został Uchwałą Rady Ministrów Nr 125/2014 z dnia 24.06.2014 r.

W *Krajowym programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Celowi głównemu przyporządkowano cele szczegółowe i kierunki działania.

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego*,
- wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych,

- wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
- opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
- opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
- wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
- podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
- merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Cel ten realizowany będzie poprzez:

- przygotowanie ratyfikacji *Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005,
- budowanie świadomości społecznej dotyczącej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
- promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
- zwiększenie i ułatwienie dostępu do zasobu dziedzictwa.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

Zaktualizowana „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. Wielkopolska 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 17 grudnia 2012 r. Uchwałą Nr XXIX/559/12.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni

wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego. Zakłada konieczność wyznaczenia w planie zagospodarowania przestrzennego terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego, które należy wesprzeć pakietem pomocy ułatwiającej wykorzystanie tego czynnika. Wsparcie powinno objąć, z jednej strony rewitalizację obiektów, a z drugiej, przedsiębiorczość budowaną na wykorzystaniu tego sektora, szczególnie w turystyce.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W ramach celu strategicznego „Zwiększenie spójności województwa” określony został cel operacyjny „Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego”. Środowisko kulturowe może być dla wybranych obszarów istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej i budowania lokalnych przewag konkurencyjnych. Na wielu obszarach jest ono jedynym realnym czynnikiem wzrostu.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe,
- tworzenie parków kulturowych,
- promocja terenów o wybitnych walorach kulturowych,
- odnowa obiektów dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny „Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego”

Jednym z fundamentów kapitału społecznego jest tożsamość regionalna, otwartość na inne kultury oraz tolerancja. Bez poczucia tożsamości i znajomości własnej kultury nie można budować więzi społecznych. Rozwój społeczny, w tym tożsamość kulturowa, jest ważnym czynnikiem kształtowania konkurencyjności regionu.

Wielkopolska może być regionem, który nie tylko wspiera wewnętrzny rozwój kulturalny, ale również przyciąga jednostki kreatywne, działające w przestrzeni kultury poprzez stworzenie wizerunku regionu otwartego na mobilność idei oraz odmienne wzorce i wartości kulturowe.

Cel ten realizowany powinien być przede wszystkim przez następujące kierunki działań:

- promocja kultury regionalnej,
- poprawa warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz historycznego regionu,
- wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie,
- wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu,
- stymulacja przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury, jako niezbędnych czynników rozwoju kultury,
- zmniejszanie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku, zmieniony Uchwałą Nr XLVI/690/10 z dnia 26 kwietnia 2010 r.

W rozdz. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Uwarunkowania wewnętrzne”, pkt 18 „Kultura i dziedzictwo narodowe” podkreślono wartość tożsamości regionalnej. Oparta na tradycji regionalnej i najważniejszych cechach wyróżniających region terytorialnie, historycznie, społecznie i kulturowo jest ważnym elementem dziedzictwa kulturowego.

Omówiono wielkość zachowanej substancji zabytkowej w regionie: stanowiska archeologiczne, zabytki architektury i budownictwa, pomniki historii, parki kulturowe, wymieniając najcenniejsze, charakterystyczne dla poszczególnych epok. Podkreślono konieczność powołania nowych parków kulturowych, które mogą stanowić podstawy do sporządzenia i wdrożenia strategii promocji kultury województwa wielkopolskiego oraz mogą stać się czynnikiem dla rozwoju turystyki opartej o wartości krajobrazu i kultury. Jednym z najważniejszych elementów generujących rozwój turystyki są szlaki kulturowe.

Bogata przeszłość historyczna i kulturowa Wielkopolski stwarza wiele możliwości do przeprowadzenia szlaków kulturowych, a tym samym promocji Wielkopolski w skali lokalnej, krajowej czy międzynarodowej.

W rozdz. 31. „Ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego” wymieniono najważniejsze nurty działania, mające na celu osiągnięcie optymalnego stanu środowiska kulturowego:

- ochrona istniejących zasobów materialnych i duchowych,
- kreowanie nowych jakości w obrębie poszczególnych dziedzin składających się na kulturę, a zwłaszcza kreowanie nowej przestrzeni,
- kształtowanie świadomości – upowszechnianie wiedzy o środowisku kulturowym Wielkopolski wśród mieszkańców regionu, kraju i za granicą.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego szczególne znaczenie ma ochrona obszarowa, a więc ochrona całych układów przestrzennych miast i wsi, ochrona krajobrazów kulturowych w parkach kulturowych i w strefach kulturotwórczych, szlaków kulturowych oraz pojedynczych obiektów.

Najważniejsze działania w ramach ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w ramach planowania przestrzennego to:

- zwiększenie nakładów na ochronę dziedzictwa kulturowego, zarówno w budżecie państwa, jak i budżetach samorządowych,
- wpisanie do rejestru zabytków wszystkich zachowanych założeń i układów urbanistycznych,
- poszerzenie ewidencji zasobów dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Konieczne jest umożliwienie publicznego dostępu do ewidencji w formie elektronicznej,
- dalsze prowadzenie archeologicznych badań osadniczych,
- wzbogacanie dokumentacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego, w szczególności: opisów, szkiców, map i opracowań obiektów oraz digitalizacji danych i ich udostępnianie w formie elektronicznej,
- promocja szlaków kulturowych, parków kulturowych, pomników historii, a także obiektów wpisanych na listy dziedzictwa europejskiego,
- podnoszenie wizerunku województwa jako produktu turystycznego, poprzez prawidłową informację turystyczną w celu dotarcia do określonych atrakcji turystycznych.

W rozdz. 31.1.1. „Ochrona układów urbanistycznych i ruralistycznych” wymieniono elementy, które jej podlegają: rozplanowanie ulic, rynków i placów

miejskich, parametry kwartałów, pasma zieleni, dominanty przestrzenne, panoramy, osie widokowe oraz wszelkie formy specyficznej zabudowy miejskiej. Ochrona układów przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych powinna być rozpatrywana wraz z nawarstwieniami kulturowymi w których obecna jest cała sekwencja dziejów. Jest to działanie niezbędne dla zachowania ciągłości historycznej tworzenia się sieci osadniczej.

Sprzymierzeńcem systemowych działań wspierających może się stać aspekt ekonomiczny w postaci korzyści gospodarczych uzyskiwanych z turystyki na terenach o atrakcyjnych i zadbanych śródmieściach – pojedynczych wybitnych obiektach z historycznym tłem kulturowym, nadającym całości oczekiwany klimat.

Podobny system powinien objąć również układy ruralistyczne. Ochrona kompleksowa architektury wiejskiej jest możliwa do zrealizowania na terenach, których głównym motorem rozwoju stanie się turystyka. Właściwą formą ochrony jest adaptowanie zabytkowych obiektów architektury wiejskiej na obiekty rekreacji indywidualnej. Najwartościowsze obiekty, dla których nie da się zapewnić ochrony w istniejących zespołach zabudowy, powinny się znaleźć w skansenach. Z uwagi na brak możliwości przetrwania wszystkich zabytków architektury wiejskiej, niezbędne jest systematyczne dokumentowanie obiektów o wartościach historycznych i estetycznych.

W rozdz. „Kierunki zagospodarowania przestrzennego. Polityka przestrzenna”, pkt 29 „Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych” przedstawiono zbiór najważniejszych zasad, mających na celu uzyskiwanie optymalnych efektów w zagospodarowaniu przestrzeni. Ład przestrzenny to takie zagospodarowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie poszczególnych obiektów objętych ochroną jak również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- kontynuowanie architektury wiejskiej przy założeniu, że tradycyjny nurt architektury lokalnej regionu nie powinien mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik dla zachowania regionalnej specyfiki. Na terenach szczególnie cennych krajobrazowo należy unikać realizacji projektów odległych stylistycznie, pochodzących z kulturowo odmiennych

regionów,

- ochronę krajobrazu, szczególnie w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych.

Dla kształtowania przestrzeni miejskich przyjęto m.in. następujące zasady:

- ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzanie ochrony prawnej,
- wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- podnoszenie wymogów architektonicznych, szczególnie w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- podejmowanie opracowań planistycznych dotyczących rewaloryzacji przestrzeni miejskich.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury.

W rozdz. 31.3. „Promowanie świadomości regionalnej Wielkopolski” uznano, że do zaistnienia Wielkopolski jako regionu atrakcyjnego kulturowo, niezbędne jest intensywne promowanie wiedzy o środowisku kulturowym regionu. Działania na rzecz promowania świadomości regionalnej Wielkopolski mają na celu pobudzenie aktywności lokalnych środowisk, przywrócenie etosu wielkopolskiego oraz pielęgnowanie regionalizmu, tzw. „małych ojczyzn”, m.in. poprzez:

- promowanie gwary, obyczajów, potraw, strojów, lansowanie

- folklorystycznych zespołów tanecznych,
- kształtowanie otwartości wobec innych mniejszości i kultur, prezentowanie ich dorobku kulturowego,
- organizowanie jarmarków, pokazów tradycyjnego rzemiosła, konkursów związanych z tematyką regionalną.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2013-2016 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVIII/763/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 28 października 2013 r.

Myślą przewodnią opracowania *Programu* było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Program określił stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, edukacyjnych i promocyjnych.

W rozdz. 3 „Charakterystyka dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego” wymieniono z terenu gminy romański kościół w Starym Mieście oraz kościół i cmentarz w Żychlinie.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

LISIEC WIELKI

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA, ul. Kościelna:

Rejestr zabytków nr 226/Wlkp/A z dnia 27.04.2005 r.

- kościół, mur., 1878-1885 r.,
- b. kostnica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. dzwonnica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. ogrodzenie z bramą, mur.- żel., 4 ćw. XIX w.,
- e. cmentarz przykościelny, 1 poł. XVI w.

POSOKA

DOM NR 12, mur., pocz. XX w.

Rejestr zabytków nr A-534/275 z dnia 9 listopada 1998 r.

RUMIN

ZESPÓŁ DWORSKI:

Rejestr zabytków nr 841/Wlkp/A z dnia 13 czerwca 2011 r.

a. dwór nr 4, mur., poł. XIX w., rozbud. pocz. XX w.,

b. pozostałości parku, ok. poł. XIX w.

STARE MIASTO

KOŚCIÓŁ PAR. P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA, mur., XII/XIII w., rozbud. XV/XVI w.,
1903-1907 r.,

Rejestr zabytków nr A-76/64 z dnia 5 lutego 1965 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ul. Topolowa/Różana, k. XVIII w.

Rejestr zabytków nr A-492/233 z dnia 16 listopada 1993 r.

CMENTARZ CHOLERYCZNY, ul. Topolowa, 1852 r.

Rejestr zabytków nr A-493/234 z dnia 16 listopada 1993 r.

ŻYCHLIN

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKO-REFORMOWANEGO, ul. Parkowa:

a. kościół, mur., 1821-1822 r.,

Rejestr zabytków nr A-142/737 z dnia 13 września 1969 r.

b. dzwonnica, drew., 1788 r.,

Rejestr zabytków nr A-142/737 z dnia 13 września 1969 r.

c. pastorówka nr 7, mur., ok. 1816 r., przebud. 1839 r.,

Rejestr zabytków nr A-452/193 z dnia 17 października 1990 r.

d. mauzoleum Bronikowskich, mur., 1840 r.,

Rejestr zabytków nr A-452/193 z dnia 17 października 1990 r.

e. cmentarz, ul. Cisowa, ok. 1811 r.,

Rejestr zabytków nr A-452/193 z dnia 17 października 1990 r.

f. ogrodzenie z bramą cmentarza, mur., 1854 r.,

Rejestr zabytków nr A-452/193 z dnia 17 października 1990 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY, ul. Parkowa:

a. pałac, ob. szkoła, nr 2, mur., 1820 r.,

Rejestr zabytków nr A-439/181 z dnia 5 kwietnia 1990 r.

b. brama, mur., 1 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków nr A-439/181 z dnia 5 kwietnia 1990 r.

c. park, 1 poł. XIX w.

Rejestr zabytków nr A-439/181 z dnia 5 kwietnia 1990 r.,

d. spichlerz, ob. kaplica rzymskokatolicka, mur., ok. 1830 r.,

Rejestr zabytków nr A-163/1030 z dnia 12 marca 1970 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

KAZIMIERÓW

- KAPLICZKA, mur., 1922 r.
- KAPLICZKA, mur., 1955 r.
- DOM NR 5, drewn., XIX/XX w.
- DOM NR 6, drewn., XIX/XX w.

LISIEC MAŁY

- KAPLICZKA, mur., 1907 r.

LISIEC WIELKI

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. JANA CHRZCICIELA, ul. Kościelna:

- a. kościół, mur., 1878-1885 r.,
- b. kostnica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. dzwonnica, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. ogrodzenie z bramą, mur.- żel., 4 ćw. XIX w.,
- e. cmentarz przykościelny, 1 poł. XVI w.,
- f. plebania nr 1, mur., 2 poł. XIX w.

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Konińska:

- a. cmentarz, pocz. XIX w.,
  - b. ogrodzenie, mur.- żel., 1 ćw. XX w.
- KAPLICZKA, ul. Długa/Makowa, kam.- żel., 1900 r.
- DOM, ul. Makowa 54, drewn. XIX w.
- DOM, ul. Rubinowa 3, mur., l. 20 XX w.

NIKLAS

ZESPÓŁ MŁYNA NR 1:

- a. młyn, mur., 1942 r.,
- b. dom młynarza, mur., 1936 r.

POSOKA

DOM NR 1, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DOMU NR 12:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- b. park, 2 poł. XIX w.,
- c. stodoła, mur., pocz. XX w.

RUMIN

KAPLICZKA, mur., 1945 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 4, mur., poł. XIX w., rozbud. pocz. XX w.,

b. pozostałości parku, ok. poł. XIX w.

STARE MIASTO

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA P.W. ŚŚ. PIOTRA I PAWŁA:

a. kościół, mur., XII/XIII w., rozbud. XV/XVI w., 1903-1907 r.,

b. ogrodzenie z bramą, mur.- żel., pocz. XX w.,

c. plebania, ul. Rychwalska 18, mur., ok. 1910 r.,

ZESPÓŁ CMENTARZA RZYMSKOKATOLICKIEGO, ul. Rychwalska:

a. cmentarz, k. XIX w.,

b. ogrodzenie, mur.- żel., pocz. XX w.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ul. Topolowa/Różana, k. XVIII w.

CMENTARZ CHOLERYCZNY, ul. Topolowa, 1852 r.

DOM, ul. Główna 4, mur., 1930 r.

DOM, ul. Szkolna 7, glin., 1930 r.

ŻDŻARY

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, 2 poł. XIX w.

DOM NR 17, drewn., XIX/XX w.

ŻYCHLIN

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKO-REFORMOWANEGO, ul. Parkowa:

a. kościół, mur., 1821-1822 r.,

b. dzwonnica, drewn., 1788 r.,

c. pastorówka nr 7, mur., ok. 1816 r., przebud. 1839 r.,

d. mauzoleum Bronikowskich, mur., 1840 r.,

e. cmentarz, ul. Cisowa, ok. 1811 r.,

f. ogrodzenie z bramą cmentarza, mur., 1854 r.

ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY, ul. Parkowa:

a. pałac, ob. szkoła, nr 2, mur., 1820 r.,

b. brama, mur., 1 poł. XIX w.,

c. park, 1 poł. XIX w.

a. stajnia z wozownią, ob. warsztat, mur., XIX/XX w.,

b. stodoła, mur., XIX/XX w.,

c. spichlerz, ob. kaplica rzymskokatolicka, mur., ok. 1830 r.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Stare Miasto do rejestru zabytków wpisane są cztery zespoły zabytków ruchomych.

Wyposażenie i wystrój kościoła par. p.w. św. Jana Chrzciciela w Liścu Wielkim wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 38/Wlkp/B na podstawie decyzji z dnia 4.09.2002 r. (28 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. neogotyckie, murowane ołtarze (główny z XIX wieku, dwa boczne z przełomu XIX i XX w.), ambona z k. XIX w., stacje drogi krzyżowej malowane na płótnie, feretrony z pocz. XX w., neogotycki prospekt organowy, gotycka kropielnica z XV w. Wnętrze zdobi polichromia z 1908 r. autorstwa Aleksandra Przewalskiego. Prace konserwatorskie wyposażenia i wystroju kościoła prowadzone są systematycznie od 1999 r.

Do rejestru zabytków pod nr B-124/70 na podstawie decyzji z dnia 18.11.1998 r., w miejscowości Posoka, wpisana została prywatna kolekcja 29 rzeźb o dużych wartościach historycznych i artystycznych, głównie o tematyce religijnej, pochodzących z przełomu XIX i XX w. Zachowana w stanie zadowalającym.

Wystrój malarski romańskiego kościoła, pełniącego obecnie funkcję kaplicy wschodniej kościoła par. p.w. św. Piotra i Pawła w Starym Mieście wpisany został do rejestru zabytków pod nr B-51/12 na podstawie decyzji z dnia 18.12.1985 r. Dekoracja stropu i ścian autorstwa Eligiusza Niewiadomskiego powstała po 1907 r. Strop wypełniony motywami heraldycznymi i ornamentem roślinno-geometrycznym, ściany pokryte scenami figuralnymi z historii narodu polskiego. Stan zachowania polichromii zróżnicowany, planowana konserwacja.

Decyzją z dnia 6.09.2013 r. pod nr 313/Wlkp/B wpisano do rejestru zabytki ruchome znajdujące się na terenie zespołu kościelnego ewangelicko-reformowanego w Żychlinie (83 obiekty). Z wyposażenia kościoła, do rejestru zabytków wpisano 8 obiektów, m.in. chrzcielnicę, ołtarz z kazalnicą, epitafium Teodora Pretwica, epitafium Melanii z Bronikowskich Kurnatowskiej. Z wyposażenia mauzoleum Bronikowskich (5 obiektów) do najcenniejszych należy renesansowa płyta nagrobna z płaskorzeźbioną postacią rycerza w zbroi.

Na cmentarzu grzebalnym znajduje się zespół zabytkowych nagrobków, z których 17 pochodzących z XIX w. wpisano do rejestru zabytków. Na wyróżnienie zasługuje grupa 4 grobowców rodzin szlacheckich związanych ze zborem.

Na terenie lapidarium, utworzonego w latach 1985-1991 w bezpośrednim otoczeniu kościoła, zgromadzone są nagrobki i płyty epitafijne przeniesione ze zlikwidowanych cmentarzy reformowanych w kraju (53 obiekty wpisane do rejestru zabytków). Najstarsze datowane są na XVII w., najmłodsze pochodzą z 1

poł. XX w. Zgromadzone w Żychlinie nagrobki, te zachowane w całości, jak i destrukty, eksponowane są zgodnie z projektem opracowanym przez dra Tadeusza Rudkowskiego w Warszawie. Dla lepszego wyeksponowania płyt epitafijnych z XVII i XVIII w. wybudowano w 1992 r., na zapleczu dzwonnicy, specjalnie zaprojektowany odcinek muru, na którym umieszczono co cenniejsze okazy. Pozostałe rozmieszczono w przęsłach murowanego ogrodzenia kościelnego, a nagrobki na terenie przykościelnym. Na uwagę zasługuje zespół nagrobków czesko-braterskich pochodzących z XIX w., przeniesionych z likwidowanego przez kopalnię „Bełchatów” cmentarza ewangelicko-reformowanego w Kurowie. Są to obiekty mające charakterystyczną formę małych steli, nie spotykaną na terenie Polski, a typową dla czeskich cmentarzy ewangelickich.

Stan zachowania większości obiektów jest zły (rozbite, spękane płyty, zatarte inskrypcje, korozja kotew mocujących, powierzchnie pokryte mikroorganizmami). Od 2013 r. sukcesywnie prowadzone są prace konserwatorskie nagrobków i płyt epitafijnych.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Stare Miasto nie występują układy urbanistyczne i ruralistyczne wpisane do rejestru zabytków. Nie utworzono również parków kulturowych.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r., Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym

nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności człowieka wraz z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać dla dobra ogółu i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej kultury, którzy z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Stare Miasto nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Stare Miasto znajduje się jedno stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to dwór na kopcu zlokalizowany w parku w miejscowości Żychlin (st. 1, ob. AZP 57-40/81). Kopiec umiejscowiony jest w południowo-zachodnim narożniku parku, otoczony od zachodu i południa wodą. Według informacji pochodzących od mieszkańców Żychlina, kilkadziesiąt lat temu można się było jeszcze dostać do murowanej piwnicy usytuowanej na kopcu. W okresie poprzedzającym II wojnę światową wykorzystywano ją jako lodownię. Badania powierzchniowe wykazały obecność ceramiki z okresu nowożytnego. Natomiast badania wykopaliskowe pozwoliły na dokładniejsze określenie wyglądu dworu. W obrębie kulminacji kopca udało się odsłonić fragment fundamentów budowli. Była ona wymurowana z kamieni

łączonych na glinę (budynki budowane z kamienia nie były w gruncie rzeczy dostosowane do Polskich warunków. Ze względu na klimat budynki drewniane dawały z pewnością większy komfort mieszkalny i z czasem stały się bardziej popularne wśród barokowej szlachty. Kamienne kamieniczki spełniały natomiast w wieku XVI funkcje mieszkalno - obronne. Miały zwykle postać wieży mieszkalnej usytuowanej na kopcu otoczonym fosą). Ściana fundamentowa usytuowana była na osi wschód-zachód. Jej grubość wynosiła około 1,5 m. Znalezione fragmenty cegieł, dachówek i naczyń zostały wydatkowane na wieki XVII i XVIII, tylko nieliczne fragmenty można określić jako pochodzące z XVI wieku. Wśród niewielkich fragmentów kafli wyróżnia się jeden pokryty glazurą w kolorach białym, zielonym i żółtym z ornamentem roślinnym datowany na XVII w. Wyniki badań wykopaliskowych pozwoliły na potwierdzenie wstępnego datowania budowli na początek XVII w.

Dzięki badaniom wykopaliskowym i źródłom pisanim możemy pokusić się o częściowe odtworzenie wyglądu dworu. Opis dworu żychlińskiego z 1725 r., sporządzony z okazji spisu inwentarza po śmierci wdowy po Aleksandrze Żychlińskim, Marii z Kostkowskich stwierdza, że:

Do dwora żychlińskiego jest brama, do której krata na zawiasach żelaznych, przy której bramie spichlerze z obydwóch stron po jednych drzwiach mające na zawiasach żelaznych. Nad tą bramą izdebka, u której dwoje okien, całe złe. Dach jako nad bramą, tak i nad spichlerzami całe zły, także nowego dachu potrzeba i przyciesi. Dwór z zawarciem znacznej we wszystkim potrzebuje reperacji. Nad którym dach całe zły, okna w większej części złe w drugich miejscach całe ich nie masz. Piece wszystkie złe. Przyciesi miejscami potrzeba nowych. Kominy także wielkiej potrzebują reperacji. Z tego dwora od izby stołowej galeria. U tej po jednej stronie okienka szklane całe złe, po drugiej stronie do ogrodu okiennice tylko drewniane. Z tej galerii kamieniczka, u której okna i piec poprawy potrzebują. Dach na niej zły, mury miejscami porysowane, drzwi na zawiasach żelazne. Pod (...?) także piwnica z żelaznymi drzwiami. Kuchnia we wszystkim reperacji potrzebuje. Przy tej kuchni izdebka, u której okna i piec bardzo złe. Przy tej izdebce komórka z konewkami dwiema do mleczna. Drzwi wszystkie na zawiasach żelaznych. Dach na tym budynku bardzo zły. Z przytoczonego opisu wynika, że w 1 poł. XVIII wieku istniały w Żychlinie dwa dwory połączone galerią. Pierwszy z nich był murowany i miał formę kamieniczki, która przetrwała z pewnością do drugiej połowy XVIII w. Drugi dwór natomiast był drewniany i prawdopodobnie pamiętał co najmniej wiek XVII. Nie

wiemy, kto był jego fundatorem. Mógł to być Stefan Żychliński lub jego syn Piotr. Ten ostatni częściej jednak przebywał w swoich dobrach we wschowskiem i wątpliwe jest czy był zainteresowany budową nowej siedziby w Żychlinie. Bardziej prawdopodobna wydaje się więc kandydatura jego ojca, Stefana Żychlińskiego na budowniczego dworu. Budynek drewnianego dworu, sukcesywnie odnawiany, przetrwał wiek XVIII, kiedy to stał się własnością rodziny Bronikowskich. Znajdował się on na terenie dzisiejszego parku, prawdopodobnie między *kamieniczką*, a dzisiejszym budynkiem pałacu.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.

Obszar gminy Stare Miasto został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1980-2000. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych dotychczasowych założeniach obejmuje bowiem 2 etapy badawcze: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych. W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Stare Miasto zewidencjonowano 323 stanowiska archeologiczne:

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska		Osady	Inne	Ogółem
			płaskie	kurhanowe			
Ilość stanowisk ogółem	0	1	12	0	308	2	323
Wpisanych do rejestru	0	0	0	0	0	0	0

TAB. 1. Zestawienie dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Stare Miasto na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków, wykonanej w roku 2015

Według podziału Wielkopolski na regiony J. Kondrackiego obszar gminy Stare Miasto leży w obrębie podprovincji Nizin Środkowopolskich w skład której wchodzi makroregion Nizina Południowo – Wielkopolska z mezoregionami – Dolina Konińska, Równina Rychwalska, Pagórki Złotogórskie.

Według podziału geomorfologicznego B. Krygowskiego obszar opracowania należy do regionu pradolina Warszawsko – Berlińska z subregionami: Kotlina Pyzderska i Odcinek Koniński.

Powierzchnia terenu gminy jest urozmaicona. Różnica wysokości pomiędzy najniższym punktem terenu – 79 m n.p.m. w dolinie Warty, a najwyższym 155 m n.p.m. we wschodniej części gminy wynosi 76 m. W obrębie gminy Stare Miasto wydzielono podstawowe jednostki morfologiczne:

1. Pradolinę Warszawsko – Berlińską, która odcina Równinę Wrzesińską od Równiny Rychwalskiej. Zbudowana jest z osadów akumulacji rzecznej – piasków i żwirów, przewarstwionych lokalnie wkładkami mułków i glin. Na powierzchni w obrębie dna pradoliny występują liczne wały wydmowe oraz rozległe powierzchnie gruntów organicznych.

2. Równinę Rychwalską, która stanowi fragment równiny terasowo – plejstoceńskiej z okresu zlodowacenia bałtyckiego. Jest to płaska wysoczyzna urozmaicona doliną rzeki Powy, pozbawiona zupełnie zbiorników wodnych. Powierzchnia jej jest na ogół słabo zróżnicowana i zalega na wysokości od 98 do 102 m n.p.m. W obszarze równiny wyróżnić można terasy wysokie (wyższe i niższe) oraz terasę środkową. Wyższa terasa wysoka charakteryzuje się wyraźnym pochyleniem powierzchni terenu i jest rozcięta wąskimi dolinami dopływów Powy. Niższą terasę wysoką rozcina dolina Powy, której szerokość waha się od 100 m w miejscowości Niklas do 700 m na wysokości Modła – Kolonia. Terasa środkowa jest prawie płaska o niewielkim spadku (0 – 3%). Jest to obszar podmokły z licznymi słabo zaznaczonymi dolinami rzecznyymi i zagłębieniami bezodpływowymi. Dodatkową cechą charakterystyczną terasy środkowej oraz niższej terasy wysokiej jest występowanie wydm. Największe skupisko wydm stwierdzono na zachód od drogi Stare Miasto – Rychwał gdzie wydmy ciągną się na przestrzeni 3 km, w przewadze porośnięte lasem.

3. Pagórki Złotogórskie - to zespół form marginalnych akumulacji wodno – lodowcowej. Podstawa Pagórków Złotogórskich w obrębie gminy znajduje się na wysokości 120 – 130 m n.p.m., a kulminacja na rzędnej 153,5 m n.p.m. Spadki tego rejonu często przekraczają 15%. Kulminacja tego obszaru (Złota Góra 187 m n.p.m.)

Główną osią hydrograficzną omawianego obszaru jest Warta, która płynie dnem Pradoliny Warszawsko – Berlińskiej ze wschodu na zachód w północnej części gminy (na odcinku 7 km). Jednym z lewostronnych dopływów Warty jest Powa (o wyrównanym przebiegu południkowym). Powa bierze początek

w południowej rubieży Kotliny Rychwalskiej. Wypływa na wysokości około 120 m n.p.m. Długość rzeki wynosi około 50 km. Charakterystyczną cechą tej rzeki jest bardzo wyraźna asymetria dorzecza, w sposób zdecydowany dominują dopływy prawostronne. Nieliczne dopływy lewostronne prowadzą bardzo małe ilości wody. Około 20% obszaru gminy znajduje się w dorzeczu Strugi Zarzewskiej.

Gleby gminy Stare Miasto charakteryzują się małym zróżnicowaniem. Dominującym materiałem glebotwórczym są piaski fluwioglacjalne (wodno – lodowcowe). Użytki zielone znajdują się na glebach murszastych, murszasto – torfowych i częściowo czarnych ziem. Na terenie gminy występują następujące typy gleb: gleby pseudobielicowe, gleby brunatne wyługowane, gleby murszowe.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się pojedyncze znaleziska narzędzi krzemiennych używanych przez ówczesnych ludzi. Społeczności kultur mezolitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem. Pojedyncze znaleziska datowane na okres mezolitu pochodzą z okolic miejscowości: Barczygłów, Rumin.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy Stare Miasto widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie gminy Stare Miasto wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych (okolice miejscowości: Barczygłów, Główwiew, Janowice, Karsy, Krągola, Lisiec Mały, Modła Królewska, Rumin, Stare Miasto, Żychlin). Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca.

Mniej liczne są natomiast ślady obecności na tych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych. Nieliczne są również pozostałości osadnictwa ludności kultury ceramiki sznurowej (okolice miejscowości Lisiec Mały, Rumin).

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego okresu na terenie dzisiejszej gminy Stare Miasto. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Osadnictwo kultury łużyckiej na terenie gminy jest bogato reprezentowane poprzez pozostałości osadnicze w okolicach miejscowości: Barczygłów, Główniew, Janowice, Karsy, Krągola, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Rumin, Stare Miasto, Żdzary, Żychlin oraz cmentarzysko kultury łużyckiej w miejscowości Rumin.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Z osadnictwem tej ludności można wiązać stanowiska archeologiczne z miejscowości Barczygłów.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk ludności kultury przeworskiej (między innymi okolice miejscowości: Barczygłów, Główniew, Janowice, Karsy, Krągola, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Rumin, Stare Miasto, Żdzary, Żychlin), w tym także cmentarzyska w miejscowościach: Barczygłów, Karsy, Modła Królewska, Stare Miasto.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka.

Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Także na obszarze dzisiejszej gminy Stare Miasto osadnictwo rozwijało się również we wczesnym i późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Na szczególną uwagę w tym kontekście zasługuje wczesna metryka miejscowości Stare Miasto, na terenie której osada targowa wykształciła się najprawdopodobniej na przełomie XII-XIII wieku. Stare Miasto usytuowane było na przecięciu się ważnych szlaków handlowych o znaczeniu międzynarodowym (w pobliżu znajdowała się przeprawa przez Wartę). Znaczenie osady potwierdza wzniesienie kościoła romańskiego. Badania archeologiczne potwierdzają istnienie cmentarza przykościelnego z poziomami grobów datowanymi najwcześniej na 1 poł. XIII wieku. Natrafiono również na warstwę osadniczą, na której wzniesiono kościół, datowaną na XII-XIII wiek.

Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w. Z relikdami dworu z okresu nowożytnego mamy do czynienia w parku w Żychlinie oraz prawdopodobnie w miejscowości Lisiec Mały.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

Większość odkrytych stanowisk na terenie gminy Stare Miasto znamionuje znaczący stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 24.10.2014 r., poz. 1446) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Niszczenie stanowisk archeologicznych jest natomiast bardzo widoczne na terenach zurbanizowanych. Zauważyć należy, że badania archeologiczne prowadzone na terenie samego Starego Miasta stwierdziły znaczne zniszczenie nawarstwień kulturowych poprzez prace budowlane prowadzone w XIX i XX.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi więc do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. W obrębie Starego Miasta, wszelkiego rodzaju prace budowlane wywołały znaczne zniszczenia zabytkowej substancji. Stąd rodzi się nieodzowna potrzeba prowadzenia prac archeologicznych nadzorujących wszelkie prace budowlane na terenie samego

Starego Miasta. Uwagę zwracają zwłaszcza działki w historycznym centrum miejscowości oraz obecnie jeszcze nie zabudowane działki na jego obrzeżach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe, zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa i rozbudowa dróg (Strategia Rozwoju Gminy Stare Miasto przewiduje do roku 2025 r. budowy i przebudowy dróg w miejscowościach: Bicz, Barczygłów, Główiec, Janowice, Kazimierów, Krągola Pierwsza, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Modła Królewska, Rumin, Stare Miasto, Trójka, Żdźary, Żychlin), rozbudowa sieci wodociągowych i kanalizacyjnych (do 2025 r. planuje się budowę kanalizacji sanitarnej, deszczowej czy wodociągowej w miejscowościach: Barczygłów, Janowice, Karsy, Krągola Pierwsza, Krągola, Lisiec Mały, Lisiec Wielki, Modła Królewska, Stare Miasto, Żdźary, Żychlin) czy eksploatacja surowców naturalnych. Na terenie gminy występują złoża kruszywa naturalnego, są to złoża piasków kwarcowych „RUMIN”. Dopuszcza się eksploatację złoża oraz lokalizację zakładu przeróbki w granicach lub poza granicami złoża. Węgiel brunatny występuje w postaci złoża „RUMIN”, które ze względów ekonomicznych nie leży w sferze zainteresowania kopalni oraz małego fragmentu - pole Kuchary Kościelne, złoża „PIASKI”, które zalega na pograniczu gmin Rychwał, Rzgów i Stare Miasto.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest również działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka (użytki rolne zajmują 74% obszaru gminy). Natomiast najlepiej zachowane stanowiska znajdują się na terenach zalesionych. Gmina Stare Miasto charakteryzuje się bardzo małą lesistością. Lasy w gminie zajmują 14,1% ogólnej powierzchni i skoncentrowane są głównie we wsiach: Żychlin, Rumin, Stare Miasto, Zgoda, Lisiec Mały, Kazimierów i Barczygłów. Największy zwarty kompleks leśny występuje we wschodniej części gminy, na terenie Pagórków Złotogórskich i na ich przedpolu oraz na nieużytkach.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwił tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz

stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

7.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Zmiana *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stare Miasto* uchwalona przez Radę Gminy Stare Miasto Uchwałą Nr XV/101/2015 z dnia 26 listopada 2015 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego, co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdziale II „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego”, pkt 4. „Charakterystyka środowiska kulturowego” przedstawiono zarys historii gminy, wymieniono obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Poniżej przedstawiono granice ochrony i zalecenia konserwatorskie:

1. Założenia rezydencjonalne (Rumin, Żychlin) i sakralne (Lisiec Wielki, Stare Miasto, Żychlin).

W obrębie założeń podlegających ochronie konserwatorskiej obowiązuje:

- a) historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- b) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej
- e) użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu.

2. Cmentarze.

Ochrona obowiązuje w granicach cmentarza oraz jego najbliższego otoczenia. Dla nieczynnych cmentarzy ustala się przyjęcie zewnętrznej strefy ochronnej szerokości ok. 10 m oraz wyłączenie tej strefy spod zabudowy.

W granicach cmentarza obowiązuje zachowanie:

- a) historycznej parcelacji,
- b) historycznego rozplanowania,
- c) zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- d) zabytkowej zieleni.

3. Pojedyncze obiekty budowlane.

Ochrona obejmuje obiekt wraz z jego najbliższym otoczeniem. Obowiązuje zachowanie zabytkowej formy architektonicznej oraz podporządkowanie niezbędnych zmian budynkowi istniejącemu w zakresie skali i formy architektonicznej.

4. Ustalenia ogólne.

Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz ich najbliższym otoczeniu, m. in. prace budowlane, pielęgnacja zieleni, prace ziemne, zmiany sposobu użytkowania, podziały geodezyjne, wymagają:

- a) pozwolenia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie, działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu - w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
- b) uzgodnienia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie - w odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

5. Archeologia.

Zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie musi on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Stąd w przypadku koncentracji stanowisk archeologicznych operuje się pojęciem strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Wszystkie zewidencjonowane stanowiska archeologiczne oraz strefy ich występowania podlegają ochronie konserwatorskiej zgodnie z art. 6 ust.1, pkt 3 ustawy o ochronie i opiece nad

zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. W trakcie prac ziemnych stanowiska te ulegną bezpowrotnemu zniszczeniu i utracą swoją wartość naukową.

Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (m.in. kopalnie, odkrywki, eksploatacja złóż, drogi, hale przemysłowe).

W przypadku podejmowania szerokopłaszczyznowych prac ziemnych, inwestor może przystąpić do inwestycji dopiero po uzyskaniu wytycznych konserwatorskich i określenia przez WWKZ niezbędnego zakresu badań archeologicznych.

Dysponujemy niepełną wiedzą na temat wszystkich stanowisk archeologicznych na terenie planowanej inwestycji. Posiadane przez nas informacje na temat stanowisk archeologicznych pochodzą z lat 80. i 90. XX w., stąd niezbędna jest weryfikacja posiadanych informacji na temat zasobów archeologicznych. Aby prawidłowo rozpoznać teren istnieje konieczność przeprowadzenia rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych (wykonanych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Koninie), które pozwolą ustalić faktyczną ilość stanowisk archeologicznych znajdujących się w kolizji z planowaną inwestycją, rozpoznać ich powierzchnię oraz głębokość zalegania obiektów archeologicznych.

Po zatwierdzeniu przez tutejszy urząd konserwatorski sprawozdania z powyższych badań, wymagane jest przeprowadzenie, na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, wyprzedzających inwestycję ratowniczych badań wykopaliskowych. Konieczne jest także prowadzenie nadzorów archeologicznych na całym terenie podczas trwania prac ziemnych związanych z odhumusowaniem terenu. W przypadku odkrycia w trakcie nadzorów nowych stanowisk archeologicznych, nie ujawnionych podczas badań powierzchniowych, konieczne będzie przeprowadzenie na tych stanowiskach ratowniczych badań wykopaliskowych.

7.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Stare Miasto nie posiada opracowanego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy. Obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wybranych obszarów. W obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego zapewniono ochronę dziedzictwa kulturowego. Poniżej zaprezentowano odpowiednie zapisy:

I. Uchwała Nr XXI/165/2000 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Stare Miasto dotyczącym wybranych terenów we wsiach: Stare Miasto, Rumin, Barczygłów, Modła Królewska, Żdzary, Krągola I, Krągola Wieś:

Koncepcję obejmującą swym zasięgiem teren obserwacji archeologicznej oznaczony na rysunku planu symbolem „OW”, należy dodatkowo uzgodnić z Kierownikiem Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Koninie. Na terenie 6.22 AG wyznacza się strefę obserwacji archeologicznej oznaczoną na rysunku planu symbolem „OW” zajmowaną przez neolityczną osadę pucharików lejkowych. Inwestycje projektowane na tym terenie wymagają uzgodnienia z Kierownikiem Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Koninie

II. Uchwała Nr XXXVII/257/2001 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Stare Miasto w zakresie dotyczącym lokalizacji zapory i zbiornika retencyjnego na rzece Powie na terenie wsi: Stare Miasto, Modła Królewska, Karsy, Lisiec Mały:

Art. 5. Teren zbiornika zlokalizowany jest w rejonie strefy "OW" ochrony archeologicznej. W związku z tym należy ustanowić nadzór archeologiczny podczas prowadzenia prac ziemnych a w przypadku zagrożenia obiektów archeologicznych, przeprowadzenie ratowniczych badań wykopaliskowych. Warunki realizacji nadzoru wymagają uzyskania oddzielnej decyzji w Wojewódzkim Oddziale Służby Ochrony zabytków w Poznaniu Oddział w Koninie.

III. Uchwała Nr XLIV/305/2002 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 23 maja 2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Stare Miasto w zakresie dotyczącym wybranych terenów we wsiach: Stare Miasto, Żychlin, Rumin, Janowice, Trójka, Karsy, Krągola I, Głórwiew, Lisiec Mały, Żdzary, Modła Królewska:

Art. 6. 2. We wsi Żychlin - Z uwagi na położenie w granicach strefy „OW” obserwacji archeologicznej, obejmującej relikty późnorennesansowego dworu, niezbędny jest nadzór archeologiczny podczas prac ziemnych, którego koszty ponosi inwestor. Inwestycje na tym obszarze wymagają uzgodnienia ze służbą konserwatorską. 4. We wsi Janowice - Południowa część terenu położona jest w granicach strefy „OW” obserwacji archeologicznej, obejmującej cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej. Niezbędny jest nadzór archeologiczny podczas prac

ziemnych, którego koszty ponosi inwestor. Inwestycje na tym obszarze wymagają uzgodnienia ze służbą konserwatorską.

IV. Uchwała Nr IX/83/2007 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 30 maja 2007 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w rejonie miejscowości: Krągola, Janowice i Żdżary (zmieniony Uchwałą Nr XXIII/204/2008 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 22 lipca 2008 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w rejonie miejscowości: Krągola, Janowice i Żdżary):

Art. 6. Ustala się następujące zasady dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: 1) prowadzenie prac ziemnych należy uzgodnić z właściwymi służbami ochrony zabytków; 2) w przypadku stwierdzenia konieczności przeprowadzenia badań archeologicznych, należy wykonać je za pozwoleniem właściwych służb ochrony zabytków”.

V. Uchwała VI/50/2011 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 31.03.2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Stare Miasto:

Rozdział 5, art. 9 – Na terenie będącym przedmiotem opracowania znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne będące pod ochroną konserwatorską. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

VI. Uchwała VI/51/2011 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 31.03.2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Stare Miasto.

Rozdział 5, art. 9 – Na terenie będącym przedmiotem opracowania znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne będące pod ochroną konserwatorską. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

VII. Uchwała VI/53/2011 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 31.03.2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w miejscowości Stare Miasto pod usługi sportu.

Rozdział 5, art. 9 – Na terenie będącym przedmiotem opracowania znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne będące pod ochroną konserwatorską. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

Inwestycje na terenie gminy Stare Miasto, na obszarach dla których nie sporządzono miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizowane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji celu publicznego, które uzgadniane są z konserwatorem zabytków.

7.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Część gminy znajduje się w obrębie *Złotogórskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionego Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1968 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Obszar Złotogórski zajmuje powierzchnię 310 km². Ochroną prawną objęto rzeźbę terenu części Wysoczyzny Tureckiej, subregionu Pagórków Złotogórskich. Na Obszar Złotogórski składają się trzy wzniesienia mające tę

samą genezę i jednakowy charakter rzeźby o nazwach miejscowych: Góry Szadowskie, Karpaty i Złote Góry. Są to formy szczelinowe powstałe w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Zbudowane z łatwo przepuszczalnych osadów piaszczysto żwirowych, przy głębokim lustrze wód gruntowych narażonych na erozję. Dlatego też lasy porastające pagórki zabezpieczają zbocza przed osuwaniem. W wyższych partiach lasu przeważa stary drzewostan z przewagą dębu, w niższych sosna z domieszką dębu, jarzębiny, grabu oraz leszczyny.

Północne tereny gminy to *obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000* – *DOLINA ŚRODKOWEJ WARTY* – kod obszaru: PL B300002 ustanowiony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. Nr 229, poz. 2313 z 21 października 2004 r.). Obszar Doliny Środkowej Warty stanowi obszar ekologiczny węzłowy o znaczeniu międzynarodowym. Głównym walorem doliny jest występowanie:

- unikalnej roślinności,
- torfowisk niskich,
- śródładowych słonych łąk,
- ostoi ptactwa.

Na terenie gminy Stare Miasto indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są następujące obiekty:

L.p.	Położenie	Opis obiektu	Data utworzenia	Data ogłoszenia aktu o uznaniu pomnika przyrody
1.	Żychlin gm. St. Miasto park zabytkowy 52°11' – 18°17'	Platan klonolistny obwód pierśnicy 300 cm, wysokość 20 m	02.11.1979	Decyzja Wojewody Konińskiego Nr RLSop.7141/25/79 z dnia 02.11.1979
2.	Żychlin gm. St. Miasto park zabytkowy 52°11' – 18°17'	Lipa drobnolistna 2 drzewa obwód pierśnic 400 i 500 cm, wysokość 15m	02.11.1979	Decyzja Wojewody Konińskiego Nr RLSop.7141/25/79 z dnia 02.11.1979
3.	Bicz gm. St. Miasto 52° 07' –18° 18'	Dąb bezszypułkowy obwód pierśnicy 450 cm, wysokość 18 m średnica korony 30 m	07.12.1983	Decyzja Wojewody Konińskiego SGW.7141/13/83 z dnia 07.12.1983
4.	Stare Miasto (Kozia Góra) gm. St. Miasto Lasek wiejski 52° 11' –18° 13'	Grupa kilkunastu jałowców największy ma 8 m wysokości	07.12.1983	Decyzja Wojewody Konińskiego SGW.7141/14/83 z dnia 07.12.1983
5.	Stare Miasto (Kozia Góra) gm. St. Miasto 52° 11' –18° 13'	Jałowiec 2 odnogi wysokość 5 i 8 m	07.12.1983	Decyzja Wojewody Konińskiego SGW.7141/15/83 z dnia 07.12.1983
6.	Lisiec Mały gm. Stare Miasto	Wiąz szypułkowy 2 drzewa obwód pierśnic 282 i 490 cm wysokość 26 m	31.12.1998	Rozporządzenie Nr 20 Wojewody konińskiego z dnia 16.12.1998 (Dz. U. Nr 52/98)
7.	Posoka gm. Stare Miasto	Dąb szypułkowy Grupa 41 drzew obwód pierśnic 200 do 440 cm, wysokość 20-24m	31.12.1998	Rozporządzenie Nr 20 Wojewody Konińskiego z dnia 16.12.1998 (Dz. U. Nr 52/98)
8.	Leśnictwo Żychlin gm. Stare Miasto Oddz.301k	Dąb szypułkowy Obwód pierśnicy 455 cm, wys.23	20.11.2001r.	Rozporządzenie Nr 39/2001 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 5.11.2001r. (Dz. U. Nr 136/2001)

8. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru z terenu gminy Stare Miasto utrzymane są w zadowalającym stanie.

LISIEC WIELKI

Zespół kościoła par. p.w. św. Jana Chrzciciela

Kościół zbudowany w latach 1878-1885 na miejscu drewnianego z 1521 r. Murowany, ściany ceglane z tynkowanym detalem architektonicznym. Jednonawowy, z nieco węższym prezbiterium od wschodu zamkniętym prostokątnie, do którego przylega dwukondygnacyjna przybudówka, mieszcząca zakrystię w przyziemiu i skarbczyk na piętrze. Wschodnie naroża nawy i prezbiterium ujęte szkarpami. Od strony zachodniej, w korpusie ośmioboczne wieżyczki zwieńczone ostrosłupowymi daszkami, na osi czworoboczna wieża nakryta czterospadowym daszkiem ze sterczynami w narożach. Portal zamknięty ostrołukowo z archiwoltą, ujęty lizenami łączonymi trójkątnym szczytem z fryzem arkadkowym. Otwory okrągłe i prostokątne zamknięte ostrołukowo w profilowanych opaskach. Elewacje zwieńczone fryzem arkadkowym. Wewnątrz ceglane sklepienia krzyżowo-żebrowe ze słupkami.

Kaplica usytuowana w południowo-wschodnim narożu cmentarza przykościelnego, zbudowana w 4 ćw. XIX w. Obiekt murowany (ściany ceglane), na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym pokrytym blachą. Na osi elewacji frontowej ostrołukowy otwór drzwiowy ujęty lizenami, przechodzącymi w partii dachu w formę sterczyn.

Dzwonnica wzniesiona w 4 ćw. XIX w. Murowana z cegły, w części dachów wieżyczek kryta blachą. Dwukondygnacyjna, trójprzelotowa, z trzema ostrołukowymi arkadami, w narożach ujęta ośmiobocznymi wieżyczkami, w części środkowej zwieńczonymi ostrosłupowymi daszkami, skrajne z krenelażem. W arkadach drugiej kondygnacji zawieszono dzwony z 1957 r.

Zespół kościelny utrzymany w dobrym stanie. Ważniejsze remonty:

- 2006 r. remont ogrodzenia,
- 2009 r. wymiana drewnianego stropu, naprawa więźby, uszczelnienie pokrycia dachu nad zakrystią, wzmocnienie ścian zakrystii,
- 2010-2011 r. naprawa sterczyn i tynków detali architektonicznych,
- 2013 r. remont wieży i elewacji frontowej,
- 2014 r. remont dzwonnicy,
- 2015 r. remont kaplicy.

POSOKA

Dom nr 12

Zbudowany na pocz. XX w. Murowany, na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, podpiwniczony w części wschodniej, nakryty dachem naczółkowym pokrytym dachówką. Elewacja frontowa czteroosiowa, artykułowana trzema otworami okiennymi i centralnie umieszczoną loggią z dwiema kolumnami. Otwory prostokątne, rozmieszczone niesymetrycznie. Elewacje zwieńczone profilowanym gzymsem. W części wschodniej urządzona stała ekspozycja muzealna sztuki ludowej.

Z uwagi na skromne środki finansowe, realizowane były tylko drobne, bieżące naprawy, umożliwiające funkcjonowanie obiektu. Celowym byłoby wykonanie remontu kapitalnego i właściwe wyeksponowanie wpisanej do rejestru zabytków ruchomych kolekcji rzeźb.

Obiekt jest własnością prywatną.

RUMIN

Zespół dworsko-parkowy

Początki folwarku w Ruminie sięgają 2 poł. XVIII w., wchodził on wówczas w skład królewskiej. W latach 1840-1855 folwark, stanowiący część klucza dóbr Stare Miasto, należał do braci, Apolinarego i Alfreda de Schouppe. Alfred, znany polski malarz pejzażysta powrócił do Rumina po ukończeniu studiów na Akademii św. Łukasza w Rzymie. Po braciach de Schouppe właścicielem dworu został Antoni Kazimierski.

Dwór murowany, wzniesiony w poł. XIX w. jako parterowy, pięcioosiowy z gankiem od południa. W 1908 r. nadbudowany o piętro i rozbudowany o parterowe części skrajne, a portyk o dwóch parach kolumn nakryto tarasem. Dachy dwuspadowe kryte blachą. Obiekt przeznaczony obecnie na mieszkania lokatorskie.

Park założony ok. poł. XIX w. Od zachodu, południa i wschodu otoczony szpalerem grabowym, wewnątrz którego znajduje się sad, z czytelną na osi północ-południe aleją prowadzącą do dworu. Wokół dworu zachował się nieliczny drzewostan o charakterze parkowym (jesion wyniosły, robienia akacjowa, dąb, kasztanowiec, krzewy śnieguliczki i lilaka).

Dwór wymaga przeprowadzenia remontu (ściany częściowo spękane, zawilgocone, zniszczone stropy, nieszczelne pokrycie dachu, zniszczona stolarka). W złym stanie, nie pielęgnowana, znajduje się również resztówka założenia parkowego.

Zespół dworsko-parkowy jest własnością Skarbu Państwa, w administrowaniu Gminy Stare Miasto.

STARE MIASTO

Kościół par. p.w. śś. Piotra i Pawła

Kościół zbudowany na przełomie XII i XIII w., rozbudowany w XV w. Murowany z ciosów piaskowca. Jednonawowy. Nawa zbliżona do kwadratu, niższe prezbiterium zamknięte prosto. Do prezbiterium od północy przylega zakrystia. Dachy dwuspadowe kryte dachówką. Od strony południowej masywna przypora na osi wschodniej ściany prezbiterium. W południowej ścianie nawy zachowany portal zamknięty archiwoltami, z przedstawieniem Chrystusa na krzyżu, w tympanonie. W nawie strop drewniany, w prezbiterium i zakrystii sklepienia kolebkowe. Wnętrze polichromowane.

Remont kapitalny obiektu przeprowadzono w latach 1981-1986 (remont dachu, restauracja wnętrza, wykonanie kanału osuszającego wokół fundamentów). W 1999 r. wykonano konserwację kamiennych murów, w kolejnym roku wymieniono pokrycie dachu. Obecnie stanowi kaplicę kościoła wzniesionego w 1907 r.

Nowy kościół, murowany z cegły, wzniesiony na planie prostokąta, z nieco węższym prezbiterium od północy, zamkniętym wielobocznie, do którego od wschodu i zachodu przylegają zakrystie. Dachy kryte dachówką. Od południa masywna, czterokondygnacyjna wieża z kruchtą w przyziemiu, nakryta dachem ostrosłupowym krytym blachą. Bryła oszkarpowana. Otwory zamknięte półkoliście w opaskach. Elewacje ceglane dekorowane profilowanymi gzymsami i fryzem arkadkowym. Wnętrze jednonawowe, czteroprzęsłowe, nakryte sklepieniem krzyżowo-żebrowym.

Kościół utrzymany w dobrym stanie. W latach 2013-2014 wymieniono okna witrażowe. W roku 2013 wymieniono pokrycie dachu nad nawą i prezbiterium (nowa dachówka karpiówka), a w 2015 r. założono posadzkę w prezbiterium oraz wymieniono pokrycie nad zakrystiami z blachy ocynkowanej na blachę tytanowo-cynkową.

Cmentarz katolicki, nieczynny

Cmentarz założony w k. XVIII w. Zachowany w pierwotnych granicach, usytuowany na niewielkim wzniesieniu w rozwidleniu ulic Topolowej i Różanej. Zatarte pierwotne rozplanowanie (brak kwater, alejek). Obiekt dostępny, nie ogrodzony. Cały teren porośnięty trawą z nielicznym drzewostanem. Zieleń została uporządkowana. Nielicznie zachowane nagrobki z XIX w. zabezpieczone,

otoczone opieką. Część z nich wymaga przeprowadzenia prac konserwatorskich.

Cmentarz choleryczny

Położony przy drodze ze Starego Miasta do Grodzca. Pochowano w nim ok. 300 mieszkańców wsi i okolic zmarłych na skutek epidemii cholery w 1852 r. Upamiętniony krzyżem z tablicą informacyjną (zniszczony drewniany krzyż zastąpiono metalowym). Cmentarz porośnięty zielenią (samosiewny), która wymaga uporządkowania.

ŻYCHLIN

Zespół kościoła ewangelicko-reformowanego

Parafia w Żychlinie jest jedyną parafią ewangelicko-reformowaną zachowaną od czasów polskiej reformacji do dnia dzisiejszego. Obiekty zespołu stanowią zwarty kompleks i do dziś użytkowane są zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Wszystko to nadaje całości charakter unikat w skali kraju.

Historia zboru żychlińskiego sięga 1610 r. Fundatorką pierwszego kościoła była właścicielka wsi – Katarzyna z Cerekwickich Żychlińska. W 1816 r. użytkowany od ponad 200 lat drewniany budynek kościelny znajdował się w złym stanie technicznym. Nowy, murowany kościół oddano do użytku wiernych w dniu 22 września 1822 r. Styl klasycystyczny. Zbudowany na planie prostokąta, jako prostopadłościenna bryła nakryta trójspadowym dachem. Dwukondygnacyjny, z attyką od frontu. Ściany na kamiennym cokole, pokryte są boniowaniem w układzie pasowym, zwieńczone fryzem kostkowym. Na osi fasady prostokątna wnęka mieszcząca wejście ujęte dwiema półkolumnami. Fasadę wieńczy fronton. Wnętrze jednoprzestrzenne kryte stropem. Po bokach, z trzech stron, wbudowane drewniane empory wsparte na filarach.

Obiekt wielokrotnie remontowany. W latach 1982-1985 przeprowadzono remont kapitalny, obejmujący m.in. naprawę więźby, wymianę pokrycia, remont elewacji, konserwację empory, stolarki okiennej i drzwiowej, kazalnicy i ławek. Na lata 2016-2019 zaplanowany jest remont i malowanie elewacji kościoła oraz wymiana stolarki okiennej.

Dzwonnica zbudowana w 1788 r. z fundacji Adama Bronikowskiego. Przebudowana w 1822 r., ustawiona na podmurówce z polnych kamieni, służącej także jako lodowania. Konstrukcji drewnianej, oszalowana, nakryta dachem czterospadowym pokrytym blachą. Wewnątrz trzy dzwony: z 1623 r., 1725 r. i 1870 r. W trakcie remontu w 1982 r. wymieniono całość oszalowania. Obiekt po renowacji w 2010 r., utrzymany w dobrym stanie.

Mauzoleum Bronikowskich wzniesione zostało w 1840 r. na terenie

ogrodu dworskiego, naprzeciwko wejścia do pałacu, ok. 140 m w linii prostej na północ od niego, przez Rafała Ksawerego Bronikowskiego po śmierci jego ojca Adama Feliksa. Chowano w nim wszystkich członków rodziny Bronikowskich, kolejnych właścicieli Żychlina, oprócz ostatniego – Rafała Aleksandra, zm. w 1946 r., który jako katolik spoczął na cmentarzu w Starym Mieście.

Budynek murowany, utrzymany w stylu klasycystycznym, przypominający w formie kościoła, pełnił swe funkcje grobowe do 1942 r. W marcu tego roku trumny dziedziców Żychlina zostały usunięte przez hitlerowców i publicznie spalone, a sam budynek zamieniony na magazyn. Remont kapitalny obiektu przeprowadzono w latach 80. XX w. Obecnie znajduje się w nim mała ekspozycja obrazująca dzieje zboru.

Pastorówka zbudowana w 1816 r., całkowicie przebudowana w 1839 r. Budynek murowany, jednokondygnacyjny z częściowo użytkowym poddaszem, podpiwniczony, nakryty dachem naczółkowym pokrytym dachówką. Obiekt wymaga przeprowadzenia remontu kapitalnego.

Obecnie użytkowany cmentarz, położony w odległości ok. 400 m na północ od kościoła, został założony w 1811 r. Ogradzony murem z 1854 r. Na cmentarzu zachowały się cztery grobowce rodzin szlacheckich związanych ze zborom: Żychlińskich, Potworowskich, Chlebowskich i Opitzów, a także kilkanaście zabytkowych nagrobków, m.in. pastora Jana Jakuba Scholtza zm. w 1868 r., inicjatora budowy nowego kościoła, groby rodziny Ernesta Emila Fibicha, wieloletniego kantora żychlińskiego. Cmentarz utrzymany w dobrym stanie.

Zespół pałacowy

Zespół pałacowy, będący od ok. 1745 r. własnością rodu von Oppeln-Bronikowskich herbu Osęk, w obecnym kształcie powstał na początku lat dwudziestych XIX w., w miejscu sięgającego średniowiecza założenia dworskiego rodu Żychlińskich h. Szeląga z inicjatywy Rafała Ksawerego Bronikowskiego.

Pałac murowany z cegły, założony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, całkowicie podpiwniczony, nakryty czterospadowym dachem pokrytym dachówką. Pośrodku elewacji frontowej trójosiowy płytki ryzalit zwieńczony frontonem z akroterionami. Portyk z czterema filarami i balkonem w drugiej kondygnacji. Dominują podziały horyzontalne: silnie zaznaczone gzymsy oraz poziome linie boniowania drugiej kondygnacji.

Od 1959 r. pałac jest siedzibą szkoły rolniczej (od 2000 r. Zespół Szkół

Ekonomiczno-Usługowych). W latach 1971-1972 na potrzeby szkoły przeprowadzono remont kapitalny obiektu (remont dachu, wymiana pokrycia na blachę, wymiana stolarki, nowa klatka schodowa, przebudowa wnętrza). Od 2002 r. sukcesywnie wymieniana jest stolarka okienna. W latach 2008-2009 wykonano remont sali im. Fryderyka Chopina, w której corocznie odbywają się konkursy pianistyczne. Na lata 2016-2017 zaplanowana jest termomodernizacja obiektu obejmująca wymianę drzwi zewnętrznych i stolarki okiennej, ocieplenie stropu, wymianę instalacji centralnego ogrzewania oraz naprawę elewacji.

Pałac otoczony parkiem o pow. ok. 3 ha. Zachowany w pierwotnych granicach, z dość czytelnym układem komunikacyjnym i kompozycyjnym. Pierwotne założenie zieleni oparto na drzewach pochodzenia rodzimego. Z tego okresu zachowały się pomnikowe jesiony, platan, lipy drobnolistne, graby. W latach 1880-1900 zieleń parkową uzupełniono o drzewa iglaste. Wzdłuż zachodniej i południowej granicy przebiega malowniczy kompleks wodny.

Rewaloryzację parku przeprowadzono w latach 2009-2010. Odtworzono alejki parkowe, wprowadzono nowe nasadzenia drzew i krzewów ozdobnych, zamontowano ławki, kosze, oświetlenie, uporządkowano teren wokół pałacu, założono nową nawierzchnię z kostki. W obrębie klombu usytuowanego przed pałacem ustawiono pomnik młodego Fryderyka Chopina. Rzeźba ma upamiętniać pobyt pianisty w Żychlinie w 1829 r. na weselu Melanii Bronikowskiej. Park na bieżąco pielęgnowany, utrzymany w dobrym stanie. Zespół pałacowo-parkowy jest własnością Powiatu Konińskiego.

Spichlerz folwarczny usytuowany na północny wschód od pałacu, stanowi zachodnie zamknięcie północnego dziedzińca gospodarczego. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym pokrytym eternitem. Od zachodu dwie masywne, trójuskokowe przypory. Od 2005 r. obiekt po remoncie pełni funkcję kaplicy, kiedy powstał Ośrodek Duszpasterski p.w. Matki Boskiej z Guadalupe i św. Jana Diego, wydzielony z parafii Stare Miasto i skupiający mieszkańców Żychlina i Janowic. W 2007 r. erygowana została parafia w Żychlinie.

9. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Gmina Stare Miasto nie posiada opracowanego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru gminy, będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomych. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie

zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestrów zabytków, dotyczy wybranych grup obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. wprowadziła w art. 7 pkt 4 dodatkową formę ochrony m. in. w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy, jednakże nie wszystkie inwestycje realizowane są w oparciu o w/w decyzje, a remonty obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków nie zawsze wymagają pozwolenia na budowę, które wydawane jest w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków. Brak szczegółowych zapisów w planach zagospodarowania przestrzennego może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, materiałowe i architektoniczne.

Do istotnych zagrożeń obiektów zabytkowych na terenie gminy należy zaliczyć tzw. zagrożenia techniczne. Pierwotny układ komunikacyjny, na który nałożone są wszelkie współczesne rozwiązania drogowe, kumuluje się niekorzystnie w odniesieniu do wszelkich budowli, szczególnie zaś tych, które są obiektami zabytkowymi. Emisje gazów, zanieczyszczeń atmosferycznych, to następna z przyczyn degradujących elewacje pokryte tynkami tradycyjnymi.

Tradycyjna kultura ludowa, której materialnym wyznacznikiem jest drewniane budownictwo wiejskie podlega dynamicznym zmianom, tak w funkcji obiektów jak i w formie. Lokalne społeczności wioskowe, dla których tradycyjne wzory postępowania były wyznacznikiem wartości kształtujących tę społeczność odchodzą w przeszłość. Dziś nowoczesny model rodziny ma charakter alokalny. Niezależny jest w swym generalnym kształcie od miejsca zamieszkiwania. Nowatorskie trendy gospodarowania niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Na terenie gminy Stare Miasto nie spotyka się już praktycznie tradycyjnej zabudowy drewnianej.

Wśród istotnych zagrożeń wymienić trzeba również indywidualne postawy oraz przypisane im wartości, które dla człowieka będącego ich nosicielem są wyznacznikiem działań skutkujących decyzjami nie zawsze pomyślnymi dla substancji zabytkowej. Przejawia się to w dowolnym przerabianiu, poprawianiu budynków z naruszeniem wszelkich zasad, którym poddana jest substancja zabytkowa. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej i drzwiowej, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkowa w miejsce ceramicznych pokryć

dachowych, okien z PCV oraz ocieplanie płytami styropianowymi, prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymienia również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczone. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

10. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

10.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Gmina Stare Miasto wykonała w 2009 r. ewidencję zabytków nieruchomych i zespołów stanowisk archeologicznych.

W roku 2015 dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków. Wykonano karty adresowe obiektów zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Będzie ona podlegała okresowej aktualizacji, w porozumieniu z konserwatorem zabytków, polegającej na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących, gruntownie przebudowanych, które utraciły cechy zabytkowe, uzupełnianiu o nowe obiekty oraz zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem, w 2015 r. została wykonana gminna ewidencja zabytków archeologicznych, obejmująca karty stanowisk archeologicznych;

- uzupełnianie i weryfikowanie ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach

przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

- sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy.

10.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Stare Miasto” na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,
- udział w cyklicznych imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny.

10.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu

wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,

- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy; zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Gminy w Starym Mieście Nr XXIII 207/2008 z dnia 22 lipca 2008 r. Gmina Stare Miasto wsparła finansowo w latach 2008 - 2015 remonty kościołów w Liścu Wielkim i Starym Mieście oraz konserwację nagrobków z lapidarium w Żychlinie na ogólną kwotę 134.000 złotych;
- rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.

10.4. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Szlaki turystyczne stanowią jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Istotą tworzenia wszelakich szlaków (pieszych, rowerowych, konnych, kajakowych itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością obiektów i miejsc przez które przebiegają. Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy, atrakcyjność dolin rzecznych z florą i fauną, wykorzystywany już turystycznie zbiornik retencyjny na Powie, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowach sakralnych, zespołach pałacowo-folwarcznych otoczonych parkami, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Na terenie gminy przecinają się lokalne i ponadlokalne szlaki turystyczne stanowiące formę związku między sąsiednimi gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych. Szlaki te, oznaczone zgodnie ze standardami PTTK, wiodą do najciekawszych pod względem przyrodniczym i historycznym miejsc, a znajdują się na nich także najcenniejsze obiekty zabytkowe wymienione w poprzednich rozdziałach.

Wśród przebiegających przez teren gminy szlaków, warto wymienić :

- ❖ Niebieski *Nadwarciański Szlak Rowerowy*, jeden z wielu transwielkopolskich szlaków rowerowych, o łącznej długości 257 km,

- zaczynający się w Poznaniu, kończący przy zaporze na zbiorniku retencyjnym w Jeziorsku, fragmentarycznie przebiega przez gminę.
- ❖ Czerwony szlak międzygminny „*Rowerowa Szóstka*” o długości 110,9 km, prowadzi przez Stare Miasto – Tuliszków – Rychwał – Grodziec – Rzgów – Golinę, jest najdłuższym szlakiem południowej części Ziemi Konińskiej. Prowadzi przez tereny rozciągające się między Doliną Rzeki Warty i Równiną Rychwalską, leżące na obszarze chronionego krajobrazu.
  - ❖ Zielony szlak „*Pętla dookoła Konina*” o długości 70,8 km, trasa obejmuje miejscowości: Żychlin - Stare Miasto – Branno - Sławsk – Węglewskie Holendry – Węglew – Kawnice – Kazimierz Biskupi – Bieniszew – Gosławice – Licheń Stary – Grąblin – Izabelin – Wola Podłęzna – Szczepidło – Brzezińskie Holendry – Brzeźno - Złota Góra – Żychlin.
  - ❖ Czarny szlak „*Przez Trójkę*”, długości 20,1 km, stanowi fragment Pętli dookoła Konina, wiedzie trasą: Stare Miasto – Trójka - Modła Królewska – Janowice – Żychlin- Stare Miasto.
  - ❖ Niebieski szlak „*Dookoła Zbiornika Powa*”, długości 9,1 km, prowadzi trasą: Stare Miasto - Modła Królewska – Karsy - Stare Miasto.
  - ❖ Niebieski szlak turystyczny, który wiedzie trasą: Stare Miasto – Żychlin - Złota Góra – Wyszyna – Turek.
  - ❖ Czerwony szlak konny „*Podkuta Szóstka*”, dystans 118 km, przebiega przez tereny sześciu gmin zrzeszonych w Stowarzyszeniu „Solidarni w Partnerstwie”, na trasie: Głodowo - Sławsk - Zarzewek – Świącia – Głowiew – Zgoda – Grabowiec – Grzymiszew – Grochowy - Stara Huta – Królików – Łagiewniki -Błonice – Mądrozki – Zarzew - Zarzewek. Na trasie znajduje się sześć stanic oraz drogowskazy i tablice informacyjne.
  - ❖ Zielony „*Bursztynowy Szlak Rowerowy*”, długości 200 km, wiedzie trasą: Syców (woj. dolnośląskie) - Kobyła Góra – Ostrzeszów – Mikstat – Ołobok – Kalisz – Russów – Stare Miasto – Konin – Ślesin - Przewóz (woj. kujawsko-pomorskie).
  - ❖ *Ścieżka edukacyjna przyrodniczo – kulturowa w Żychlinie*, wiedzie przez żychliński las, utworzone na dawnym cmentarzu przy kościele lapidarium ewangelicko-reformowanej sztuki sepulkralnej, gdzie zgromadzono nagrobki i ich relikty z likwidowanych i opuszczonych cmentarzy, kończy zaś w parku przy dawnym pałacu Bronikowskich.

- ❖ *W planach inwestycyjnych* ujęta jest budowa ścieżki rowerowej ze Starego Miasta do Rzgowa we współpracy z samorządem sąsiedniej gminy, która jest inicjatorem przedsięwzięcia.

Istniejąca sieć szlaków turystycznych nie wyczerpuje możliwości wytyczenia kolejnych szlaków, ścieżek dydaktycznych czy punktów obserwacji ornitologicznych. Na szczególne wyeksponowanie zasługuje Żychlin z istniejącym zborem ewangelicko-reformowanym, założonym tam lapidarium i pałacem, w którym gościł F. Chopin, o czym przypomina jego pomnik i organizowane koncerty. To tylko niektóre z możliwości wyeksponowania tych terenów, a także możliwość wkomponowania ich w regionalne i ponadregionalne szlaki. Pozwoliłyby one wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż perspektywy rozwojowe gminy wiążą się zarówno z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych. Dla tak opracowanego programu szczególnych szans należałoby upatrywać w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej 2014 – 2020 oraz wsparciu dla turystyki z programu COSME. Program ma wydzielone środki finansowe, przeznaczone na promocję turystyki kulturowej, wsparcie rozwoju nowych form turystyki, rozwój markowych regionalnych produktów turystycznych, wsparcie dla transportu rowerowego.

Rozwijająca się w gminie agroturystyka (m.in. w Modle, Trójce, Karsach, Starym Mieście), dla której wręcz znakomite warunki posiadają niektóre gospodarstwa rolne, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Organizowane dotychczas rajdy rowerowe, festyny czy spotkania, to zaledwie początek organizacji przedsięwzięcia turystycznego o regionalnej skali, gdyż ponadlokalna forma daje przywilej sięgnięcia po środki unijne. Gmina zaś, sama mając mniejsze możliwości, w partnerstwie z innymi gminami, może podjąć się takich zadań. Możliwość taką stwarza Stowarzyszenie „Solidarni w Partnerstwie” z siedzibą w Starym Mieście, obejmujące swym zasięgiem tereny sześciu gmin. „Celem Stowarzyszenia stanowiącego Lokalną Grupę Działania (Lgd) jest zrównoważony, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich gmin:

Golina, Grodziec, Rychwał, Rzgów, Stare Miasto, Tuliszków, oparty na trwałych podstawach trójsektorowej współpracy poprzez bardziej efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych oraz potencjału społeczno - gospodarczego Powiatu". Stowarzyszenie było m.in. inicjatorem powstania niektórych wyżej wspomnianych szlaków turystycznych i jest ich zarządcą, a także realizuje projekt dotyczący wspólnej promocji turystycznych walorów gmin, które podpisały porozumienie współpracy o akronimie "TURISA".

10.5. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Obiektem wpisanym do rejestru zabytków, administrowanym przez Gminę Stare Miasto jest zespół dworsko-parkowy w Ruminie. Budynek dworu, zamieszkały przez lokatorów, wymaga remontu, a pozostałości założenia parkowego uporządkowania i uzupełnienia zieleni. Gmina corocznie składa wnioski i dalej będzie się ubiegała o dofinansowanie prac remontowych ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego. Środki zewnętrzne pozwoliłyby na przeprowadzenie remontu kapitalnego obiektu. Obecnie sukcesywnie wymieniana jest w budynku stolarka okienna.

Harmonogram prac związanych z rewaloryzacją zespołu:

- opracowanie ekspertyzy technicznej dotyczącej aktualnego stanu zachowania dworu – 2016 r.
- podstawowe prace porządkowe zieleni przy budynku – 2016 r.
- inwentaryzacja geodezyjna i wykonanie map do celów projektowych – 2017 r.
- opracowanie projektu budowlanego remontu dworu – 2017 r.
- wykonanie inwentaryzacji zieleni parkowej oraz projektu zagospodarowania z uwzględnieniem nasadzeń uzupełniających - 2017 r.
- wykonanie I etapu prac remontowych (dach, elewacje) – 2018 r.
- rozpoczęcie prac porządkowych i pielęgnacyjnych zieleni – 2018 r.
- wykonanie II etapu prac remontowych (instalacje, roboty wewnętrzne) – 2019 r.
- kontynuacja prac związanych z rewaloryzacją założenia parkowego, wprowadzenie nowych nasadzeń uzupełniających drzew i krzewów ozdobnych – 2019 r.

W 2016 r. w uchwale budżetowej zaplanowano 30.000 zł na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami, w tym 15.000 zł na dotacje celowe zgodnie z Uchwałą Nr XXIII/207/2008 Rady Gminy Stare Miasto z dnia 22 lipca 2008 w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Pozostałe obiekty wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy nie są własnością samorządu. W związku z tym Gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
  - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
  - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

11. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Stare Miasto wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Starym Mieście zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

12. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół

koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

13. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy **zabytkach wpisanych do rejestru zabytków** mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz.1446, art. 71-83). Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

3. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

4. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.